

Karaosmanoğlu Halit Paşa (1889-1919)

Manisa'nın işgali üzerine Yunan işgalcilerine karşı direniş başlatan ve Akhisar Millî Alayı'nın ilk komutanı.

Manisa'nın işgali üzerine Yunan işgalcilerine karşı direniş başlatan ve Akhisar Millî Alayı'nın ilk komutanı olan Halit Paşa, yörenin ünlü ayan ailesi Karaosmanoğulları'ndandır. Baba tarafından Karaosmanoğulları'ndan Ali Ağa'nın torunudur. Halit Paşa, Karaosmanoğlu Mehmed Ağa ile şemsi Hanım'ın oğlu olarak 1889 yılında Manisa'da doğdu. Varlıklı bir ailenin çocuğu olmakla beraber okula gönderilmediği gibi özel eğitim de almadı. Bu yüzden okuma yazmasının çok az olduğu nakledilmektedir. Münire Hanım ile evli olan Halit Paşa'nın Mehmet ve Ali Nasır adında iki oğlu, şemsi ve Emine adında iki kızı vardır. Paşalığı ise meslekten olmayıp Sultan II. Abdülhamit tarafından ihsan olarak verilmiştir. Rütbesi mirmirandı. Babasından miras kalan çiftlik işleriyle uğraşan Halit Paşa, Manisa-Akhisar çevresinde nüfuz sahibiydi.

1908 yılına ait Aydın Salnamesi'ne göre Halid Paşa, Saruhan Sancağı İdare Meclisinin seçimle gelen dört üyesinden biridir ve ismi rütbesiyle beraber "Halid Paşa Emirü'l-ümera" olarak kaydedilmiştir. 1922 yılındaki büyük yangında Halit Paşa'nın konağı ile aileye ait bütün evrakla birlikte paşalık beratı da yanmıştır. Bu sebeple Halit Paşa'ya bu payenin kesin olarak hangi tarihte verildiği bilinmemektedir. Oğlu Nasır Karaosmanoğlu'ndan nakledilen bilgiye göre, bu paye kendisine on dokuz yaşında iken verilmiştir. Urfa'dan aldığı ve "Sabah" adını taşıyan atı Manisa ve İzmir'de katıldığı bütün koşuları kazanır. Halit Bey çok sevdiği bu ünlü atını dönemin padişahı II. Abdülhamit'e armağan eder. Padişah da bu armağana karşılık olarak kendisine paşalık unvanı verir.

Halit Paşa, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türk Ocağının Manisa'daki örgütlenmesinde ve faaliyetlerinde görev aldı. 1911 yılında İttihat ve Terakki Cemiyetinin Manisa delegeliğine atanan iki kişiden biri oldu. Türk Ocakları'nın 1912 yılında Manisa'da da kurulduğunu gösteren toplu fotoğrafta, Halit Paşa da yer almaktadır. İttihat ve Terakkinin öncülüğünde 1917 yılında kurulan Manisa Bağcılar Bankasının çoğu İttihat ve Terakki mensubu olan kurucuları arasında Halit Paşa da bulunmaktadır.

Halit Paşa, Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Manisa'da bir milis teşkilatı kurdu. Milisler cepheye gönderilmek üzere Sultanî binasının bahçesinde eğitilmekteydiler. Mondros Mütarekesi imzalanınca bu milis teşkilatı dağıldı. Mütareke zamanında Manisa'nın aydın ve ileri gelenleri tarafından kurulan İstihlas-ı Vatan Cemiyeti çatısı altında da çalıştı. O tarihlerdeki adı Papazlı olan, bugünkü Halit Paşa köyü yakınlarındaki babasından miras kalan dokuz bin dönüm büyüklüğündeki çiftliği işletmekteydi. Manisa'da da büyük bir konağı bulunuyordu. Eğitimsiz ve çiftçilikle uğraşan biri olmakla beraber ülke meselelerine ilgiliydi.

Halit Paşa, 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edilmesi ve Manisa'nın işgal tehlikesi altına girmesi üzerine ailesini Manisa'dan uzaklaştırdı. Eşini, küçük oğlu ve kızını, o sırada Akhisar'da bulunan büyük kızı Hatice Selimgil'in yanına gönderdi. Manisa'daki konağı ablaları Cemile ve Behiye'ye emanet etti.

24 Mayıs'ta Akhisar'a gelen 56. Tümen Komutanı Bekir Sami Bey'e ve Kuvayimillîye'ye yardımcı olabilecek kişi olarak Halit Paşa'nın adı verilir. Bunun üzerine Bekir Sami Bey, Halit Paşa ile görüşür. Halit Paşa bin atlı ve bin yaya kuvvet toplama sözü verir. Birlikte Manisa'ya hareket ederler. Fakat 25 Mayıs günü yolda iken Manisa'nın işgal haberini alırlar ve Akhisar'a dönmeye karar verirler. Halit Paşa yolda herkesin başının çaresine bakmasını söyleyerek kafileden ayrılır. Halit Paşa'nın bu tutumu çeşitli şekillerde yorumlansa da zor duruma düştüğü açıktır.

Halit Paşa yanındaki adamlarıyla önce Arpalıköy'e, ardından çiftliğine uğradıktan sonra İstanbul'a gider. Daha önce oluşturduğu milis teşkilatında yer alan ve İstanbul'da bulunan kişilerle görüşerek desteğini almaya çalışır. Geri döndükten sonra Yunanlılara karşı direniş için hazırlanır. Yunanlıların ve Rumların saldırılarına karşı koyar.

Yunanlılar Mayıs ayının sonlarında Saruhanlı'yı, 5 Haziran'da Akhisar'ı işgal ederler. 10 Haziran'da Akhisar'dan çekilirler. Bu sırada Halit Paşa, Akhisar'ın kuzeydoğusundaki Kadıdağı köyündedir. Yunanlıların çekildiklerini öğrenince peşlerine düşerek Palamut çayı köprüsü yakınlarında çatışmaya girer. Millî kuvvetler buradan Arpalı'ya (Nuriye) geçerek burayı karargâh yaparlar. Halit Paşa yeni kurulan bu cephenin Millî Alay Kumandanlığı'na getirilir. Halit Paşa komutasındaki millî kuvvetlerin düzeni şu şekildedir: Saruhanlı'da Dereköylü Mehmet Bey, Arpalı'da Hafız Hüseyin Bey, Tatar'da (Yılmaz) Şişman Ethem Bey, Sarıçam'da Karaosmanoğlu Osman Bey.

Yunanlılar bu sıralarda Halit Paşa'nın Manisa'daki konağına baskın düzenleyerek altını üstüne getirdiler. Bazı değerli eşyalarını yağmadılar. Fakat Halit Paşa için asıl felaket çiftliğine düzenlenen baskın olur.

Halit Paşa maiyetindeki çetelerin ve ailelerinin ihtiyaçlarını kendisi karşıladı. Bunun için çiftlik işlerini de takip ederdi. Yine aynı sebeple 23 Haziran 1919 tarihinde 25-30 kişilik bir kuvvetle çiftliğine gelir. Çiftlik işlerini görürken yakınlardaki Papazlı köyünün Rumları Halit Paşa'yı pusu ile ortadan kaldırmayı tasarlarlar. Halit Paşa bir baskın ihtimaline karşı önlemler almış olmakla beraber, köylü Rumların Yunanlılarla iş birliği yapacaklarına ihtimal vermez. Papazlı, Mütevelli ve Koldere köylerinin Rumları, Papaz Nomikos'un kışkırtmasıyla 6-7 Temmuz 1919 gecesi çiftliği üç yönden kuşatırlar. Çiftliğin doğu yönünde ise büyük bir bataklık vardır.

Baskından önce Papazlı köylüleri Halit Paşa'yı ziyaret ederek çiftlikte alınan önlemleri ve kaç kişi ile korunduğunu öğrenmişlerdir. Çiftlikte Halit Paşa ile birlikte yaklaşık on kişi vardır. Ayrıca yaveri Hafız Hüseyin ve büyük oğlu Mehmet de bulunmaktadır. Rumlar Yunan askerlerinden de destek alarak 6-7 Temmuz gecesi çiftliğe büyük bir baskın düzenlerler. Baskında Halit Paşa ile bazı adamları şehit düşerler. Hafız Hüseyin ile oğlu Mehmet, bataklık yönünü kullanarak kurtulurlar. Rumlar şehit düşen Halit Paşa'nın başını gövdesinden ayırarak bir kıl torbaya koyup kaçırmak isterler. Niyetlerinin Paşa'nın başını köyde ve Manisa'da dolaştırmak olduğu tahmin edilmektedir.

Rum ve Yunanlıların Halit Paşa'nın çiftliğine baskın yaptığı sırada, Harmandalı Çepni Ali Efe, Arpalı (Nuriye)'deki süvari birliğinin başında bulunuyordu. Ali Efe, o sabah silah seslerini duymuş ve müfrezesini alarak Halit Paşa'nın çiftliğine gitmiştir. Çiftliğe ulaştığında Paşa'nın ve diğer şehitlerin bedenleriyle karşılaşır. Ali Efe ve çevreden silahlarıyla kendisine katılanlar, hızla Paşa'nın başını götürenlerin peşine düşerler. Kısa sürede Rum-Yunan birliğine yetişirler ve çoğunu öldürerek Paşa'nın başının bulunduğu torbayı ellerinden alırlar. Paşa'nın başı, gövdesiyle birlikte Akhisar'a götürülerek, Aynalı Cami'nin haziresine defnedilir. Halit Paşa'nın başının Rumlar tarafından sııra takılarak sokaklarda teşhir edildiğine ilişkin roman, anı ve nakil türünden eserlerde bir anlatı bulunmaktadır. 1928 yılından başlayarak literatüre giren bu anlatı, 1928 öncesindeki hiçbir belgede ve metinde yer almamaktadır ve doğru değildir.

Nejdet BİLGİ

KAYNAKÇA

(Süvari Yüzbaşı) Ahmed, **Türk İstiklal Harbi Başında Milli Mücadele**, yayımlayanlar: İ. Aka, V. Günay, C. Telci, Akademi Kitabevi, İzmir 1993.

ARIKAN, Zeki, "Kurtuluşun Sonra İzmir'de Çıkan İlk Gazete: Türk Sesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. VIII, Sı 22, Kasım 1991.

Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi II Anadolu'da Yunan Mezalimi, Devlet Arşivleri, Ankara 1996.

AVAN, Hakkı, **Onların Hikayesi**, Manisa Kültür Sanat Kurumu, Manisa 2005.

Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları (1919-1920), hazırlayan: Şerafettin Turan, TİTE, Ankara 1967.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım Millî Mücadele'ye Giriş**, C. 6, Baha Matbaası, İstanbul 1968.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım Millî Mücadele'ye Giriş**, C. 8, Baha Matbaası, İstanbul 1972.

BİLGİ, Nejdet, "Karaosmanoğlu Halit Paşa", **Yüzüncü Yılında Milli Mücadele Döneminde Manisa (Salihli-Sarıgöl-Saruhanlı-Selendi-Soma-Turgutlu)**, 4. Cilt, editörler: N. Gülmez-N. Bilgi, Berikan, Ankara 2000, s. 235-270.

BİLGİ, Nejdet, "Manisa Bağcılar Bankası: Kuruluşu ve Örgütlenme Süreci (1917-1927)", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXVIII/1, Temmuz 2013

BİLGİ, Nejdet, **İstiklal Yolunda Bestekar Bir Müftü Ahmet Alim Efendi**, Manisa Belediyesi, Manisa 2008.

BİLGİ, Nejdet, "Karaosmanoğlu Halit Paşa Olayı", **Türk Kültürü**, XLII/497-498.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara 1993.

ERGÜL, Teoman **Kurtuluş Savaşında Manisa (1919-1922)**, Manisa Kültür Sanat Kurumu, İzmir 1991.

GÖRGÜLÜ, Fahri, **İstiklal Savaşında Saruhanlı**, Karınca Matbaacılık, İzmir 1966.

İzmir, Ayvalık ve Aydın Havalisinin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi Hakkında Makamat-ı Askeriyeden Mevrud Raporları Havi İkinci Kitab, Matbaa-i Askeriye, Dersaadet 1335.

KARAOSMANOĞLU, Yakup kadri, **Vatan Yolunda Millî Mücadele Hâtıraları**, Selek, İstanbul 1958.

KÖKLÜ, Nusret, "II. Meşrutiyet Sonrası Manisa'dan Bazı Bilgiler ve Kişiler", **Manisa Dergisi**, S 18, Aralık 1999.

KÖKLÜ, Nusret, **Manisa İşgalden Kurtuluşa**, Akademi Kitabevi, İzmir 1998.

MASAR, İlhami, **Bir Ömür Boyunca**, Boğaziçi, İstanbul 1974.

NAGATA, Yuzo, **Tarihte Ayanlar Karaosmanoğulları Üzerine Bir İnceleme**, TTK, Ankara 1997.

ÖZALP, Kâzım, **Milli Mücadele 1919-1922**, I, TTK, Ankara 1985.

SAKAOĞLU, Necdet, **Tanzimat'tan Cumhuriyete Tarih Sözlüğü**, İletişim, İstanbul 1985.

Salnâme-i Vilâyet-i Aydın 1326 Hicri Senesi, Def'a 25.

SATIŞ, Baki, **İlkçağdan Günümüze Akhisar**, AK-SEK, İzmir 1994.

SELÇUK, İlhan, **Yüzbaşı Selahattin'in Romanı**, 2. kitap, Remzi Kitabevi, İstanbul 1981.

SONYEL, Salahi R., "İngiliz Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşında Manisa ve Bölgesi (1919-1922)", **Bellekten**, Cilt 75, Sayı 272, 2011, s. 191-204.

SU, Kâmil, **Karaosmanoğlu Halit Paşa**, hzl. Ali Birinci, CBÜ, Manisa 2002.

TAHİR, Kemal, **Yorgun Savaşçı**, Tekin, İstanbul 1986.

TOPRAK, Zafer, **Türkiye'de "Millî İktisat" 1908-1918**, Yurt Yayınları, Ankara 1982.

Türk İstiklâl Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 1'inci Kısım, Genelkurmay, Ankara 1994.

ULUÇAY, Çağatay - İbrahim Gökçen, **Manisa Tarihi**, Manisa Halkevi Yayınları, İstanbul 1939.

ULUÇAY, M. Çağatay, **Manisa Ünlüleri**, Manisa Lisesi, Manisa 1946.

ÜNAL, Muhittin (Hazırlayan), **56. Fırka Harb Ceridelerinden Miralay Bekir Sami Günsav'ın Milli Mücadele Anıları**, I. Cilt, TTK, Ankara 2016.

YALKIN, Mustafa Razi, **Milli Mücadele'de İzmir**, yayına hazırlayan: Mevlüt Çelebi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir 2019.

02/06/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/karaosmanoglu-halit-pasa-1889-1919/?pdf=5960> adresinden erişilmiştir